

SADNI VRT

Bog je breskev zaprisegel...

Pred to svetovno vojno smo v naših strokovnih revijah in časopisih mnogo čitali o breskvah. Mnogo smo pisali o sajenju, pospeševanju in negovanju breskvinih nasadov. Breskva je lep, dober in dragocen sad, ki dozoreva pri nas od sredine julija do oktobra.

Pod vplivom pospeševanja saditve velikih breskvinih nasadov v Italiji smo začeli pospeševati sajenje breskve tudi pri nas. Tako so mnogi napredni sadjarji napravili prav lepe in razmeroma velike breskvine nasade. Po preteku nekoliko let smo ugotovili, da je večina teh nasadov pri nas propadla. Dohodki teh nasadov niso krili izdatkov. Iz tega vidimo, da je sajenje velikih in čistih breskvinih nasadov, kakor jih vidimo v severni Italiji, pri nas nemogoče. Pri nas so se razmeroma dobro obnesli le nekateri nasadi breskev na vznožju naših meja, kjer je vpliv panonskih zemeljskih in vremenskih razmer ugodno deloval na rast in življenje tega občutljivega drevesa. Pri nas je razmeroma zelo malo krajev, kjer breskve uspeva in donša primerne dohodke. O tem so nas prepričali že vsi dosedanj poskusi.

Breskev je drevo, ki začne zgodaj roditi in živi le 15-20 let. Breskvino drevo potrebuje rahlo zemljo ter dovolj vlage in zraka koreninam in primerno tople podnebje. Na težki, ilovnati zemlji in hladnih krajih breskev ne more uspevati. Napačna je trditev, da bi na Dolenjskem ali v Beli Krajini breskev dobro uspevala. Suša in težka zemlja v teh krajih onemogočata ugoden razvoj in rast breskvinega drevesa.

Breskev pri nas najbolje uspeva v vinogradih. Vinogradniška zemlja je globoko prerigolana. V vinogradih se zemlja letno po trikrat okopava, pleve in čisti. Zaradi tega je v vinogradniški zemlji dovolj potrebnega zraka in vlage, kar nujno potrebujejo breskvine korenine. V vinorodnih predelih je dovolj potrebne toplote, ki je za razvoj breskvinega drevesa nujno po-

trebna. Tudi praksa sama nam pokaže, da breskev pri nas dočaka najvišjo starost v vinogradih.

V ljubljanski pokrajini imamo okrog 6500 ha vinogradov. Če bi na vsak hektar posadili le po 20 breskvinih dreves, bi s tem vinski trti prav nič ne škodovali. Tako bi lahko raslo v vinogradih ljubljanske pokrajine okrog 130.000 breskvinih dreves med trsjem. Če računamo, da bi vsako drevo dalo povprečno na leto 10 kg ploda, bi nam ti nasadi dali letno okroglo 1.300.000 kilogramov breskev, kar bi po današnji ceni vrglo pridelovalcem okroglo 20.000.000 lir.

Svoječasno sem bral tozadevni članek v strokovnem listu »Sadjar in vrtnar«. V tem listu sadjarski strokovnjak priporoča sajenje breskev v vinogradih. Pozneje je izšel odgovor na ta članek, kjer drugi vinarski strokovnjak sajenja breskev v vinogradih ne priporoča. Ta vinarski strokovnjak je poudarjal, da breskev škoduje vinski trti s svojo senco in zato je ne priporoča saditi v vinogradih med trsjem. Breskve bi naj sadili le v čistih nasadih, kjer bi se posebno obdelovale in oskrbovale.

Mislím, da nam je praksa že dovolj pokazala, da breskev pri nas more uspevati le v vinogradih. Breskvinih čistih nasadov naš kmetovalec ne bo nikdar sadil, ker je majhen posestnik. Ta posestnik nima velikih površin zemlje, kakor jih ima na razpolago italijanski veleposestnik. Naš kmetovalec na splošno tudi nima primerne zemlje, kjer bi breskev primerno mogla uspevati. Slovenski kmet ima le malo zemlje, tako da na njej komaj pridelata tujno potrebna živila. Zato vidimo, da na posestvih naših kmetovalecev izrabljajo zemljo čim bolj se da. Oni sadijo med koruzo nizki fižol in buče. Sadijo med krompirjem ohrovt, natiški fižol ter kakšno koruzo in sončnico. Med žito seje korenje in deteljo. Ne vem, zakaj naj bi naš kmetovalec ne izrabil na isti način tudi vinogradov s sajenjem breskev v večjih razdaljah. Breskev ne zasenčuje trsa v toliki meri, da bi to kaj škodovalo grozdju. Na svojih potovanjih po Sremu,

Banatu in Bački sem videl mnogo vinogradov zasajenih z breskvami. Videl sem vzorne veleposestniške vinograde na Fruški gori, zasajene z breskvami v lepih vrstah. Upravitelj posestva mi je trdil, da se to izplača. Videl sem tudi v Dalmaciji in Istri mnogo figovih dreves rasti med trsjem. In vendar figovo drvo dela več sence in jemlje več prostora kot skromna breskev. Upoštevajoč torej gospodarske maloposestniške razmere našega kmeta ter vremenske in talne razmere ljubljanske pokrajine smemo trditi, da breskev pri nas spada le v vinograde.

Pred leti sem se o tej zadevi pogovarjal z dolenskim vinogradniki. Sedeli smo v tepkini senci pri zidani in pili dober cviček. Bistri dolenski vinogradniki so poslušali moja izvajanja o uspešnosti sajenja breskev med trsjem. Sam sem nasadil v vinogradu, ki je meril 12.000 m² 40 breskvinih dreves. Zasadil sem v glavnem: riversovo rano breskev, I. H. Hale, Elberto in kraljico vrtov. Vinogradniki so soglašali s tem, da breskev spada le v vinograd. Nek bistri dolenski vinogradnik je v šali izjavil: »Jaz vem, kakšno pogodbo sta sklenila trta in breskev pred Bogom, ko jih je ustvaril.« Jasnó, da smo bili vsi radovedni, kaj bo povedal izkušeni mož. Vsi smo pričakovali, da bo podprl ali pa podrl naše mnenje o sajenju breskev med trsjem v vinogradih. Mož je rekel: »Bog je ustvaril trto in breskev istofasno. Takoj po ustvaritvi jima je ukazal, da morata zvesto služiti človeku in mu donazati najboljši sad. Rekel pa je takoj, da višje ceni vinsko trto kot breskev. Zato je breskev zaprsegel, da se mora posušiti, ko bi s svojo senco in koreninami ogrožala življenje vinske trte. Tako vidite je Bog že ob ustvaritvi trte in breskve določil, da lahko pod določenimi pogoji živita skupno na istem zemljišču. Določil je, da breskev ne sme ogrožati življenja trte in jo v takem primeru kaznuje in uniči.«

Vsi smo bili veseli tega dovtipa. Če nam ni dana možnost, da bi sadili čiste breskvine nasade (plantaže), tedaj se moramo lotiti starega načina mešanih nasadov. Jasno je, da moramo v vinogradih saditi le cepljene breskve. V novejšem času posebno cenijo zelo zgodnje ameriške sorte kot n. pr.:

1. Amsden. Ta breskev zori že sredi julija. Drevo je krepke rasti, neobčutljivo in rodovitno. Meso je zelenkasto, precej raztopno, sočno in se drži koščice (trdica).

2. Zgodnji Aleksander. Zori konec julija. Drevo je krepke rasti in zelo rodovitno ter trpežno. Sad je rdeč in na sončni strani škrlatast. Meso je bledorumeno, zelo sočno, finega okusa in se trdno drži koščice (trdica).

3. Zgodnji Rivers zori začetkom avgusta. Drevo je močne rasti, zelo rodovitno in odporno. Sad je velik, oblast, bledopomarančastorumen. na sončni strani pa rdečkasto

nadahnjen. Meso je bledorumeno, prosojno, izvrstnega okusa in se loči od koščice (kalanka).

Dalje priporočajo še sledeče francoske sorte:

4. Rdeča magdalenka. Zori proti koncu avgusta. Drevo je močno, trpežno in ljubi toplejšo lego. Sad je velik, svetlozelen, na sončni strani pa škrlatasto razmazan. Rumenkasto-belo meso je rastopno in prijetno dišeče ter pri koščici rdečkasto. Meso se popolnoma loči od koščice (kalanka).

5. Velika Minjon. Zori začetkom septembra, drevo je močne rasti, sad je velik, rumenkastozelen, na sončni strani škrlatno-rdeč in karminasto pikast. Meso je rumenkastobelo, raztopno in ob koščici, od katere se popolnoma loči, je rožnato pa jako sladko in prijetno dišeče (kalanka).

6. Galand. Zori sredi septembra. Drevo raste precej krepko, je pa občutljivo za kodravost in plesnobo. Sad je velik in na sončni strani temnoškrlatnordeč. Belorumenkasto meso je ob koščici, od katere se precej dobro loči, bolj temno in prijetnega okusa (kalanka).

7. Kraljica vrtov. Zori koncem septembra. Drevo je zelo krepke rasti in jako rodovitno. Zahteva toplo in zavetno lego. Sad je zelo velik, bledorumen, na sončni strani škrlatast, razmazan in pikast. Meso je bledorumeno, pri koščici rdečkasto in se rado loči od koščice (kalanka).

Kdor nasadi sorte, ki so zgoraj navedene bo imel vse poletje do jeseni zelo cenjen in okusen sad raznih breskev na razpologo. Sadjarski.

Odpadlo sadje mora iz sadovnjakov

Če prerežete v tem času odpadel plod jabolka ali hruške, boste v njem navadno našli ličinko jabolčnega oz. hrušovega zavijača. Morda je plod že zapustila, kar nam kaže luknjica na njem. Zato v tem času nastavljamo zavijačem pasti ob deblu. Ko ličinka zapusti plod, si poišče varno zavetje na deblu, pod skorjo, v kakih razpokah, včasih kar v zemlji; le manjši del se jih zabubi kar v plodu. Neizkušena ličinka smatra naše pasti za varno zavetje in jih je na ta način mogoče precej pokončati.

Rekli smo, da ostane nekaj zavijačev kar v plodu, ko že odpade. Tu imamo spet ugodno priliko, kako jim priti do živga. Vse odpadlo sadje je treba sproti pobirati. Čeprav tako sadje ne bi bilo za nobeno rabo, se pobiranje splača, ker s tem uničujemo zavijača. Pobrano sadje lahko pokrmimo prašičem; če nimamo te možnosti, ga je treba uničiti, da se ličinke ne razlezejo. Najbolje jih uničimo v peči; pa tudi s sadjem vred globlje v zemljo zakopane ličinke poginejo.

P O L J E

Po žetvi je treba zemljo obdelati

Cilj vsakega obdelovanja zemlje je, da jo spravimo v grudčasti zlog. Taka zemlja — sipka in rahla — postane kmalu godna, ker vanjo nemoteno prihaja zrak, preobilna vlaga pa se neovirano odceja. Taki zemlji ne škodi toliko moča, pa tudi suša se ne pozna takoj. Pravilno kroženje zraka in vode omogoča talnim drobnoživkam hiter razvoj in razmnoževanje, te pa s svojim življenjem pripravljajo iz kamenitih sestavnih delov zemlje in iz odmrlih delov rastlin in živali novo rastlinsko hrano. Poletna toplota življenje drobnoživk še podpira.

Po žetvi je zemlja na površini zbita v trdo skorjo. Ta preprečuje kroženje zraka in s tem tudi zavira razmnoževanje drobnoživk v zemlji. Iz zbite zemlje tudi vlaga veliko hitreje izhlapeva, deževnica pa vanjo teže pronic. Čeprav za sedaj ne manjka vlage, moramo vendar paziti tudi na to in preprečiti nekoristno odtekanje in izhlapevanje, ker ne vemo šaj še pride. Cuvati je treba vlago in jo zbirati v zemlji. Zbita zemlja se že v nekaj sončnih dneh toliko osuši, da rastline v njej ne dobe več potrebne vlage. Zbita, zaskorjena zemlja ima, kakor pravimo, zrnati zlog. To neugodno stanje po žetvi je treba popraviti z obdelovanjem, zemlji je treba zopet dati grudčasti zlog.

Oranje je pri nas osnova obdelovanja. Po žetvi je treba strnišče spratišiti — t. j. plitvo podorati. S tem razbijemo skorjo na površini in spravimo zemljo spet v grudčasti zlog. To je pri nas najnavadnejši način obdelovanja poletne praxe. Res s tem spravimo na površino nabroj drobnoživk in jih s tem izpostavimo uničenju po sončnih žarkih, vendar damo drugim možnost hitrega razmnoževanja in dosežemo še druge prej navedene prednosti. Prav zaradi uničenja drobnoživk so v novejšem času nastopili nekateri proti oranju in obračanju zemlje, ki je z oranjem v zvezi. Zato priporočajo posebne vrste strojev, ki zemljo samo drobe, pri tem pa ne obračajo. V to vrsto spadajo tudi okopalniki in brane. Če zemlja ni preveč plevelna, je prav lahko shajati tudi brez oranja. Na zelo težki zemlji je včasih težko orati; če zaradi obilnejše moče ne moremo na njivo s plugom, si pomagamo pri obdelovanju poletne praxe z osipalnikom in brano. Nikakor pa zemlje ne smemo pustiti neobdelane.

Za oranje je treba izbrati pravi čas, ko je zemlja primerno osušena; ne sme pa biti premokra, pa tudi ne presuha.

Ako orjemo težko zemljo, dokler je mokra, se vale izpod pluga velike kepe, ki se nočejo razpustiti in postanejo kot kamen

trde, ko se osuše. Težko jih je zdrobiti, sipka zemlja pa iz njih sploh ne nastane. Tudi človeške in živalske stopinje in plug sam stlačijo premokro zemljo, da je kot kamen, ko se osuši. Tako zemljo je kasneje težko spraviti v red.

Jesensko oranje v mokrem ima manj slabih posledic, ker zimski mraz zemljo naknadno zrahlja. Na peščeni zemlji oranje v mokrem ne škodi toliko, kakor na glinasti.

Orati ne kaže tudi presuhe zemlje. Težka zemlja se suha sploh ne da orati, ali pa le s težavo, peščena zemlja pa se še bolj osuši.

Ako je njiva prazna, je treba orati vselej, ko se zemlja zapleveli. Toda pri nas po strnišču ostane malo zemlje neposejane. Ajda, repa in koruza za zeleno krmo ali silažo so glavni strniščni sadeži, s katerimi slovenski kmet izrablja še jesensko sceno in s tem povečava pridelke s svojega polja. Res zemljo z dvakratno žetvijo v teku enega leta bolj izčrpavamo in jo je zato treba bolj gnojiti, je pa vendarle boljše, kot puščati jo po prvi žetvi neobdelano.

Pri pomanjkanju hlevskega gnoja je treba misliti še na drug način uporabe strnišč. To je setev rastlin za zeleno gnojenje.

To sredstvo za izboljšanje izčrpane zemlje pri nas vse premalo upoštevamo in skoraj nič ne uporabljamo. Zeleno gnojenje obstoji v tem, da nalašč v ta namen sejemo kako močno in hitro rastočo rastlino in ves pridelek potem podorjemo; predvsem pridejo v poštev metuljnice, ker zbirajo zračni dušik in bogatijo z njim zemljo. Najbolj znana rastlina za zeleno gnojenje je lupina, dobra pa je tudi kakšna druga hitro rastoča metuljnica n. pr. grašica, grab, bob, seradela, bela in švedska detelja. Za zeleno gnojenje podoravamo, ko je rastlina zadosti zrastle, lahko še tik pred zimo ali pozno pozimi.

Z zelenim gnojenjem obogatimo zemljo z dušikom, ki ga rastlina nabira naravnost iz zraka. Obogatimo pa zemljo predvsem tudi z organskimi snovmi, iz katerih nastaja v njej humus. Zato je zeleno gnojenje najboljše nadomestilo za hlevski gnoj in je posebno uspešno na lahki, peščeni zemlji, kjer humusa navadno najbolj manjka.

Zelena rastlina jemlje s svojimi globokimi koreninami fosfor in kalij iz spodnjih plasti in jih rabi za svojo rast. Pri svojem razkrajanju podorane rastline bogatijo zgornjo plast ne samo z dušikom in humusom, ampak tudi s fosforjem in kalijem, nabranim v spodnjih plasteh.

Naj torej po žetvi nobeno strnišče ne ostane neobdelano. V prvi vrsti jih bomo

zasejali z ajdo in repo ali koruzo za zeleno krmo. Le kdor nima dovolj gnoja in ima zemljo toliko izrpano, da ne more pričakovati od teh sadežev zadovoljivega pridel-

ka, ali če jih morda iz drugih razlogov ne seje, naj izboljša svojo zemljo z zelenim gnojenjem. Kdor pa tudi tega ne more, naj zemljo vsaj sprši, da bodo zemljo izboljšale drobnoživke.

ŽIVINOREJA

Najvažnejši vitamini

Vitamini imajo za prehrano ljudi in živali posebno vlogo. So za življenje važne in prav tako nujne snovi kakor tolače, ogljikovi vodiki, surova vlakna ter dušične in mineralne snovi. Pri pomanjkanju vitaminov se pojavljajo neke bolezni, ki jih imenujemo avitaminoze; med njimi so najbolj poznane rahitis, skorbut in beriberi.

Poznanih je več vrst vitaminov; nekaterim je poznan točen kemijski sestav in se jih je posrečilo dobiti v čistem stanju. Nahajajo se večinoma v rastlinski živalski krmi in nekaj tudi v živalskih organih. Znanost je vitamine označila po črkah iz abecede. Navajamo one, ki so za normalni razvoj živali najvažnejši in so tudi najbolj preiskani.

Vitamin A — vitamin rasti — je najbolj potreben mladi živini. Ta vitamin uravnava rast in pravičen razvoj živali. Daje tudi odpornost proti raznim boleznim (boleznj oči). Pri pomanjkanju tega vitamina živina zastaja v rasti, izgubi tek, dlaka pa značilen lesk in prožnost. Roženi deli zaostajajo v razvoju.

Vitamin A se nahaja v zelenih rastlinah, posebno v mladi paši in detelji, posebno ga je veliko v korenju, nekaj tudi v dobro ohranjenem senu, v zrnju leguminos (detelja, fižol, grah), ovsu in koruze, dalje v silaži, mleku in jetrih. Slame, pleve in gomoljnice nimajo vitamina rasti.

Vitamin B je skupen znak za več različnih vitaminov, izmed katerih sta najvažnejša za prehrano živali B₁ in B₂.

B₁ se smatra kot zaščitna snov proti živčnim obolenjem. Zdaj ga dobivajo tudi umetno in ga imenujejo anurin. Precej tega vitamina je v zelenih delih rastlin, v žitih in žitnih odpadkih (pleve, krmna moka, otrobi) in v oljnih pogačah, senu, silaži in drugod. Lahko rečemo, da se vitamin B₁ nahaja v vseh naravnih krmilih, če le niso preveč spremenjena in predelana. Prežvekovalci lahko ta vitamin sami proizvajajo s pomočjo bakterij v pribavnem kanalu.

B₂ varuje živali pred kožnimi boleznimi, pospešuje rast in daje živalim sposobnost, da bolje izkoriščajo krmo. V prirodi je B₂ razširjen podobno kot B₁ in le redko se pojavljajo škodljive posledice zaradi pomanjkanja.

Vitamin C (antiskorbutni) ščiti živali proti skorbutu; krvna anemija, otekanje

zobnega mesa in sklepov, izpadanje zob, krvavitev so znaki te bolezni. Tudi ta vitamin lahko nekatere domače živali same proizvajajo iz použite krme. Vitamin C vsebuje sveža zelena krma, krompir, korenje, repa, silaža, sadje; v suhi krmi se ta vitamin izgubi, ker je zelo občutljiv in mu škodi tudi počasno sušenje na zraku. Pri domačih živalih, ki se redno pasejo, se ne pojavljajo skorbutu podobne bolezni.

Vitamin D (antirahitični) je zaščitna snov proti kostnim obolenjem kot krhkost, izkrivljenost in luknjčavost kosti. Te bolezni nastanejo, ako v živalski krmi med fosforno kislino in apnom ni pravičnega razmerja. Fosforna kislina in apno sta glavna mineralna sestavna dela kosti. Pri nepravilnem razmerju med obema in pri pomanjkanju vitamina D se apno ne izloča pravilno. Ta vitamin osposobi kostno tkivo, da se more v njem izločati apno.

Vitamin D v rastlinstvu ni tako razširjen kakor prej navedeni. Nekaj ga vsebujejo zelene rastline, posebno detelje, tudi seno, in sicer v različnih količinah, kar je odvisno od vremena. Precej tega vitamina je v ribjem olju, jačnem rumenjaku, mleku in siru. Zelo važno je spoznanje, da sonce, posebno višinsko sonce, ustvarja v živalski koži neke snovi, ki preprečujejo rahitična obolenja; delujejo enako kot vitamin D.

Vitamin E (antisterilni) preprečuje jalovost. V živalski krmi je splošno razširjen in ga redko primanjkuje. Vsebujejo ga zelene rastline, žitno seme, olje pogače; ker je ta vitamin precej odporen proti zunanjim vplivom in ga ne uniči počasno sušenje na soncu, ga vsebuje v zadostni količini tudi seno.

Če so živali na paši ali pogosto zunaj na zraku in soncu in ako jim pokladamo zdravo krmo, vitaminov ne primanjkuje in ne pride do avitaminoznih bolezni. Za druge živali, ki stalno žive v hlevu, pa so pred vojno izdelovali razne preparate, izmed katerih je bil najbolj poznan »Pek« (D vitamin). Preparat so najbolj priporočali za prašiče v pitanju. Toda s temi preparati smo imeli več slabih kot dobrih skušenj. Pri čimbolj naravni prehrani po možnosti s svežo krmo in če bomo živini oskrbeli dovolj sonca in zraka, nam ni treba posebej skrbeti za vitamine. Obratno pa nobeni preparati ne bodo rešili naše živine, če je sami ne bomo rešili s svežo krmo in s soncem na svobodi.